

*Бенедик Юлія Юріївна, здобувач, викладач-стажист кафедри фінансів
Левицька Світлана Олексіївна, проф., д.е.н.
Національний університет „Острозька академія”*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Освіта — це суспільне явище, яке впливає на всі сфери економічного життя суспільства і є вагомим елементом на шляху досягнення високих темпів його економічного зростання та добробуту. Вона являє собою специфічну галузь сфери духовного виробництва, яка займається формуванням знань та вмінь, вихованням та підготовкою кадрів. Вивчення особливостей розвитку даної сфери дасть змогу переосмислити місце і роль вищої освіти в суспільно-економічному житті країни, покращити її фінансування та реалізувати низку заходів, які підвищать її конкурентоспроможність. Таким чином, з огляду на сказане, вивчення особливостей розвитку вищої освіти в Україні є актуальним і потребує додаткових досліджень.

Постановка проблеми. Науковці, розглядаючи переважно проблеми реформування вищої освіти, зробили значний внесок в теорію, методологію і організацію управління галуззю, проте мало уваги приділили проблемам фінансування освітніх закладів, через які виникає невизначеність в їхньому подальшому розвитку, як суб'єктів господарської діяльності. Тому існує необхідність у поглибленні дослідження особливостей розвитку вищої освіти в Україні на основі вивчення теоретичних та практичних аспектів означеної проблематики, а також визначення низки заходів щодо покращення фінансування даної сфери.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні в Україні функціонує 881 вищий навчальний заклад, з них 353 - III-IV рівня та 528 – I-II рівня акредитації всіх форм власності та підпорядкування. За період з 1990 по 2008 роки кількість вишів постійно змінювалася. В середньому кількість ВНЗ I-II рівня акредитації за період з 1990-1991 по 2008-2009 навчальні роки, коливаючись в межах від 742 до 528 закладів, зменшилася на 214 вишів, або на 28,8 % з середньорічними темпами 1,8 %.

Щодо кількості ВНЗ III-IV рівня акредитації, то протягом досліджуваного періоду вона зросла від 149 закладів у 1990 році до 353 в 2008 році. В середньому за досліджуваний період з 1990-1991 по 2008-2009 навчальний рік кількість ВНЗ даного рівня зросла на 204 заклади (137 %) з середнім темпом зростання 5,3 % за рік, що свідчить про зростання іміджу навчальних закладів III-IV рівня акредитації та в свою чергу збільшення кількості бажаючих здобути повну вищу освіту. Підтвердженням даної тенденції є збільшення кількості студентів III-IV рівня акредитації за досліджуваний період з 881,3 до 2364,5 тис. осіб., або в 2,7 рази. Що ж до кількості студентів українських вишів I-II рівня акредитації, то вона зменшилася в 0,5 рази, від 757 тис. осіб у 1990-1991 навчальному році до 399,3 тис. осіб у 2008-2009 навчальному році [6, 7, 8].

Проте, відповідно до європейського стандарту 881-ого вищого навчального закладу I-IV рівня акредитації забагато. Зокрема, що стосується ВНЗ III-IV рівня акредитації, то в Італії на 60 мільйонів населення припадає 65 університетів, у

Франції на 63 мільйони - 41, в Іспанії на 45 мільйонів - 60, у Великій Британії на майже 61 мільйон - 142, а в Україні на 47 мільйонів – 353 [1]. Якщо орієнтуватися, наприклад, на Велику Британію, то у нас повинно бути близько 110 університетів, тобто в 3,2 рази менше, ніж є сьогодні.

Певне скорочення мережі ВНЗ в основному за рахунок приєднання технікумів до університетів та ліквідації окремих ВНЗ чи їх структурних підрозділів за результатами перевірок і рішень ДАК відбулося протягом 2008 року. Усього у 2008-2009 навчальному році було ліквідовано 25 вищих навчальних закладів. Проте, безкомпромісне припинення діяльності тих університетів, де низька якість освітніх послуг, а також підтримання об'єднання слабких університетів у більш потужні навчальні заклади з метою економії державних коштів залишається актуальним і сьогодні. Крім того, надлишок вищих навчальних закладів створює ще одну проблему. Якщо в більшості країн світу в університетах навчається в середньому 30 тис. студентів, то в українських ВНЗ в середньому – всього 6,6 тис. осіб. Половина вищих навчальних закладів не досягає і до такого рівня [2, 5].

За період з 1990-1991 по 2008-2009 навчальні роки кількість студентів, що в середньому навчалися у ВНЗ III-IV рівня акредитації коливалася в межах від 5,9 до 6,7 тис. осіб., а I-II рівня відповідно від 1,0 до 0,8 тис. осіб. Таким чином, питання кількості студентів, які здобувають освіту у вищих навчальних закладах України теж потребує певного врегулювання.

Проте, сьогодні найбільш актуальним питанням у сфері вищої освіти є забезпечення її належного та безперервного фінансування. Так, величина видатків Зведеного бюджету України на вищу освіту за досліджуваний період з 2000 по 2008 роки за абсолютними обсягами зросла в 5,6 рази: у 2000 році становила 2285,5 млн. грн., у 2001 - 3046,6 млн. грн., у 2002 - 4167,0 млн. грн., у 2003 - 4627,9 млн. грн., у 2004 - 5813,7 млн. грн., у 2005 - 7934,1 млн. грн., у 2006 - 8487,3 млн. грн., у 2007 - 11267,4 млн. грн. та у 2008 – 12827,8 млн. грн. Середньорічний темп зростання за досліджуваний період становив 24,6 %.

Величина фінансування освіти за рахунок державних коштів за 2000-2008 роки теж зростала. Проте, темп зростання не був послідовним, а постійно коливався, в свою чергу середньорічний за досліджуваний період становив 29,9 %. Частка видатків на освіту у % до ВВП за 2000-2008 роки коливалася в межах від 4,2 до 5,9 %, з середньорічним темпом зростання 4,6 %. Таким чином, фінансування освіти потребує покращення, адже відповідно до статті 61 Закону України «Про освіту» держава повина виділяти на дану галузь 10 % ВВП, а не 5,4 % як сьогодні в середньому за досліджуваний період. Проте, якщо аналізувати зарубіжний досвід, то в країнах з ринковою економікою на фінансування галузі виділяється в середньому від 3,6 до 5,8 %. Так Японія виділяє 3,6 % ВВП, Німеччина – 4,8 %, США – 5,6 %, Франція – 5,8 %, Бельгія – 6,3%, Фінляндія – 6,3 %, понад 7 % - Ісландія, Норвегія, Швеція [4, с. 21]. Тому, сьогодні, на нашу думку, увагу варто звернути не лише на збільшення % видатків на освіту по відношенню до ВВП, а на ефективне та раціональне використання бюджетних коштів закладами освіти.

Щодо частки видатків на вищу освіту у фінансуванні галузі, то за 2000-2008 роки вона зменшилася з 32,26 % у 2000 році до 22,75 % у 2008 році, що теж

оцінюється негативно, оскільки на вищу освіту повинно спрямовуватися не менше 40 % від загальної суми видатків на галузь.

Отже, не можна однозначно стверджувати, що у сфері фінансування вищої освіти за 2000-2008 роки зростання величини державних видатків є позитивним явищем, оскільки абсолютне збільшення ще не свідчить про 100 відсоткове забезпечення вищої школи усіма необхідними для її функціонування та розвитку фінансовими ресурсами. Виходом з такої ситуації, за умови обмеженості коштів загального фонду ВНЗ, може стати збільшення позабюджетних джерел їх фінансування:

- мотивованої (стимульованої) спонсорської допомоги закладам освіти;
- економічно вигідної передачі в оренду належних закладам освіти нежитлових приміщень та нерухомого майна;
- юридично оформленої взаємовигідної співпраці університетів з роботодавцями і споживачами наукової продукції (на постійній основі) [1, 9].

Висновки. Отже, на підставі проведеного дослідження, можна зробити висновки, що для забезпечення розвитку вищої освіти в Україні, поліпшення діяльності державних вищих навчальних закладів та підвищення якості освітніх послуг необхідно реалізувати низку таких заходів:

- удосконалити мережу ВНЗ;
- покращити фінансування вищої освіти за рахунок державних коштів та посилити контроль за ефективністю та раціональністю їх використання;
- збільшити позабюджетні джерела фінансування вищої освіти;
- прийняти Закон України "Про стимулювання позабюджетної матеріальної та фінансової підтримки закладів освіти";
- запровадити укладання тристоронніх угод «студент - вищий навчальний заклад - роботодавець».

Завдяки реалізації вищезазначених заходів вища освіта України зможе зберегти позитивні тенденції розвитку і гідно відповісти на сучасні суспільні та економічні виклики.

Список використаних джерел

1. Доповідь Міністра Івана Вакарчука на розширеній підсумковій колегії Міністерства освіти і науки України «Мета реформ у вищій школі – якість і доступність освіти», 2 квітня 2009 року.
2. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період: монографія. – К.: Міленіум, 2006. – 506 с.
3. Державні фінанси в транзитивній економіці: Навчальний посібник / Карлін М.І., Горбач Л.М., Новосад Л.Я. та ін. За заг. ред. д.е.н., проф. Карліна М.І. - К.: Кондор, 2003. - 220 с.
4. Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрями вдосконалення.// Фінанси України, 4, 2007 – С. 20-27.
5. Ніколаєнко С.М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. – К.: Знання, 2005. – 319 с.
6. <http://www.mon.gov.ua>
7. <http://www.minfin.gov.ua>
8. <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. <http://europa.eu.net>

Заявка на участь у конференції
„Фінансова система України: проблемні перспективи розвитку”
(м. Київ, 16 листопада 2009 року)

ВНЗ, місто: Національний університет „Острозька академія”, Острог

Автор: Бенедик Юлія Юріївна

Здобувач, викладач-стажист кафедри фінансів Національного університету
„Острозька академія”

Назва доповіді: „**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
УКРАЇНІ**”

Науковий керівник: проф., д.е.н. Левицька С.О.

Секція: Теоретико-практичні аспекти розвитку фінансової системи України

Поштова адреса: проспект Незалежності 83^а, м. Острог, Рівненської області,
35800

Е-mail: Lucky_bridesgroom@rambler.ru

Контактний телефон: 80961702500

Форма участі: доповідь на секції